

Tshekatsheko ya Kamego ya Seemo sa Tikologo (12/12/20/978) Ya Kgoro ya Merero ya Meetse le Dithokgwa ya

Projeke Ya Tlhabollo Ya Meetse A Nokakgolo Ya Letaba (Glewap) **SENGWALWA SA TSHEDIMOŠO YA MATSENO**

Taletšo ya go ingwadiša le ditshwao, Agosetose 2007

MAIKEMIŠETŠO A ŠENGWALWA

Maikemišetšo a tokomane ye ke go nea batšeakarolo sebaka sa go ingwadiša balo ka bao ba amegago go seemo sa tikologo gore ba kgone go fa maele go letamo leo le ukangwago go agwa motseng wa Nwamitwa tlase nokeng ya Nwanwdzi, lego aga tshepetšo ya meets gammogo le go rotošwa ga boemo bja letamo la Tzaneen. Se se akaretša tšohle tše di amanago le tlhabollo ya tšohle tše di sepedišanago le meago.

Bohlokwa bja tshekatsheko ye ya tikologo ke go utulla le go lekola tshenyo ya tlhago le go bona gore tlhago e ka šireletšwa bjang ka mokgwa wa maleba.

Bammušo wag are wa kgoro ya tikologo le tša boeti bao ban ago le maswanedi a diphetho go ya ka molawana wa 24(5) go ya le ka paballo ya tlhago le taolo, molao wa 107 wa 1988; ba laetša gore tshepetišo e swanetše ke go latelwa ka melao e hlomilwego. Kgoro ya Limpopo ya tsošološo ya ekonomi, tikologo le boeti le yona ke yengwe ya bao ban ago le maatla taolong.

O kgopelwa go ingwadiša pele ga di 31 July 2007 gore o kgone go ba e mongwe wa batšeakarolo ebile o kgone go tšwelela lenaneong la batšeakarolo ba bat la romelwago matlakala a go fa maele ao a tla thušago ba EIA go sekaseka maemo a tikologo ka botlalo. Tlatša o romele letlakala leo o neilwego; o ka ngwala lengwalo; wa letša mogala goba wa e-meila go ofisi ya setšhaba ya batšeakarolo.

Matlakala a EIA a gona ofising tša kgoro ya meets le dithokgwa go www.dwaf.gov.za/projects/GrootLetaba.

OFISI YA GO KGATHA TEMA GA SETŠHABA

Onelle Odendaal / Wilhemina
Mosupye
Zitholele Consulting
P.O. Box 6002, Halfway House,
1685
Tel: (011) 254 4855 / 4905
Fax: (011) 805 2100
Email: aodendaal@zitholele.co.za or
wmosupye@zitholele.co.za

TUMELELO GO TSENA MEFELONG:

Banyakišiši ba Kgoro Ya Merero ya Meetse Le Kagodithokgwa ba etela tikologo e e mabapi le moo projeke e yago go dirwa go thoma kgwedding tše di latelago. Bahlankedi ba tša lenaneo la tshekatsheko, batla be ba swere mangwalo a go thwawa bjalo ka bašomedi ba tša tekolo ao batla itsibišago ka ona.

TEBELEDIŠO

Ka ngwaga wa 1998 kgoro ya Meetse le Dithokgwa e ile ya dira dinyakišišo ka go lebelela mekgwa e mengwe yeo go ka laolwago meets le go hlabbolla maemo a bophelo le ekonomi tlhabollong ya nokakgolo ya Letaba go ya le tikologo ya yona.

Ka morago ga go bona gore methopo ya nokakgolo ya Letaba e swaragane go šiišago, mekgwa ya maleba ya go kaonafatša go hwetšagala ga meetse e ile ya lekodišišwa gore go kgonege phihlello ya dinyakwa tša meetse malapeng tše di golago; go ya fase ga maemo a tlhago ao a hlalago ke tlhaelelo gammogo le go gola ga tirišo ya meets go banošetši. E mengwe ya mekgwa ya tlhabollo e tswala kgakanego efela e nyaka go šetšwa. Šedi e ile ya fiwa go lebelela kgonagalo tše latelago go ya ka botlalo bja tšona le dipelo tše kaone.

- Go se hlwe go bjalwa mehlare ya kgwebo eupša mehlare e be ya go mela ya tlhago
- Go se hlwe go išwa meetse botamong bja meetse nokeng ya Santa
- Kaonafatšo ya tšhomišo ya meetse ge go nošetšwa temo
- Phokotšo ya kabelo ya meetse a nošetšo temong
- Kaonafatšo ya taolo meetse mo tshepetšong ya meetse go ya malapeng le intastering
- Go dira dišego tša meetse mo lenaneong la dinoka go oketša tše di lego gona
- Kaonafatšo ya taolo meetse kamoka moo a dirišwago.

Go ile gwa lebedišišwa mafelo a meetse go seketšwago gona ago swana le Hobson'sChoice nokeng ya Letsitele, mafelong a fapanego nokengkgolo ya Letaba. Go ile gwa hwetšwa gore kago ya letamo lefolog la Nwamitwa, le ge e se tsela e kaone-kaone, le go rotošwa ga lebota la Letamo laTzaneen, ke tšona tsela tše kaone dika thušago.

Dipelo tša dinyakišišo tša pejana, e bile gore keletšo yeo e ka thekgwago, ke kago ya letamo le legolo kua Nwamitwa mmogo le magato a go laola tšhomišo ya meetse a makaone. Tlhatlhošo ya letamo la Tzaneen, ka kgopolo ya phokotšo ya kgatelelo le ditlamorago tša go tlišwa ke tlhaelo ya meetse go tša temo ke legato leo leka elwago šedi ya goya ka maikutlo ge go lebeletšwe seemo.

Kgoro ye, e boetše e lebedišiša lego kaonafatša tsebo ya ditloko tša lefelo le Ditekolo tša ka morago ga tšela tša mathomo dia dirwa go kgonthišiša le go tlišetša gore dintlha tšela tša mathomo di sa le tlhokogeng ya lenaneo le gore di tla tšwetšwa bjang pele.

Dikgato tše di farologanego tše, di ka nyakišišwago diakaretša kago ya letamo le legolo mo nokengkgolo ya Letaba mo lifelong la Nwamitwa, ka tlase goba go latela makopano a noka ya Nwamanzi le ya meetse, karošo ya ditsela go tšhrogela kago ya letamo, kago ya tša go rwalla meetse ka bontši le mafelo a tlhatlhello.

Ya meetse go tloga letamong go ya baaging ba kgauswi le gogola letamo la Tzaneen.

Tumelelo ya tikologo go ya ka karolo 24(5) ya molao wa Taolo ya tša Tikologo wa setšhaba, molao 107 wa 1998 le melao e mengwe, e ya nyakega pele go ka thongwa ka karolo ya dikago. Tekolo ya Seabe go Tikologo e thomiile ka Juni 2007 mme e letetšwe go fela ka mafelelong a 2008.

MABAKA A PROTŠEKE

Naga-mabapi le Nokakgolo ya Letaba e wela sehlopheng sa mafelo a ka tlase Luvubu – Letaba ye e lego lekgotla la tša taolo tša ya meetse. Karolo ye, ke ye ngwe ya makgotla taolo a tša meetse a a lesomesenyane mo Afrika Borwa. Mafelo ao go dulago batho, tšweletšo ya tša temo le tša boeti go ya Serapeng sa diphofole sa Kruger National Park le meedi ka mafelong a ka Drakensburg, tšona di tliša kgatelelo ye kgolo go kabo ya meetse go tšwa go Nokakgolo ya Letaba. Kabo ya meetse moo ga e sa kgonega ntle le tlhaelelo le go matlafetšwa.

Ka baka la go lebagana le hlokego ya meetse eo e thatafalago ka mehla, bao ba šomišago meetse ka mehla [ba tša temo, dithokgwa, malapa le diintasteri ba dula ba phadišana go humana meetse pele ga ba bangwe gore ba phele. Bona ba tšea magato ao e sego a tlwaelo go phomelela. Se se dirile gore lenaneo-tlhago la dinoka le fokotšege ka mehla.

Go ya ka histori ya naga ye ya Letaba, e be e se naga yeo go bego go lebeletšwe gore e tlabe e abela mafelo a mangwe meetse. Naga e be e se ya abelwa meetse go tšwa go tša kabo tša meetse tše di lego gona. Sešego sa meetse sa Letaba se ile sa dirwa gore e tšwe e le thušo ya nakwana go tlhokego. Bontši bja meetse a dimillione tše 14,8 m3 ka ngwaga a be a etšwa letamong la Tzaneen, go ya serapeng sa diphofole sa Kruger National Park. Eupša meetse ao ga se a fihla le go ya ka thulaganyo.

Ka morago ga molao wa Tša Meetse a Šetšhaba (Molao 36 wa 1998 NWA), Kabelo goba tsheketošo ya meetse gore a dirišwe ke batho le go seketša tlhago, e dirile gore tirišo ya meetse e lebelelwe ka leswa le yona taolo ya wona mo Nokengkgolo ya Letaba. Mathomong go be go gatelelwa mekgwa yeo e bego e ka imolla hlaelo ya Nokakgolo ya Letaba. Kgato ye e hloka gore e okeletšwe ka leano la go thuša gore dikagwa tša kabo ya meetse di laolwe ka tsela ya gore di thuše go

ya ka tsela ye e bolokegilego. Dikgato tše tša tlatšeletšo ya meetse ao a tšwago nokeng ya Letaba, di akaretša kago ya letamo mo Nokengkgolo ya Letaba lefelong la Nwamitwa ka tlase ga fao noka ya Nwanedzi e gahlanago le Nokakgolo ya Letaba ka lehlakoreng la ka fao meetse a elelago le go godišwa ga Letamo La Tzaneen go ya godimo. Dikago tše ntšhi tša go hlwekiša meetse go a sepediša le go a seketša, gore a tle a šomišwe malapeng, ke karolo kgolo ya ditšhišinyo tša hlabollo. Kudu go lebeletšwe tlhokego ya meetse setšhabeng seo se

golago/atago, tšošološo le tšhireletšo ya tlhago ke seo se beakantšwego. Tše di akaretša serapa sa diphofoolo sa Kruger National Park le go thekga nošetšo ya temothui le balemi potlana.

Letamo leo la Nwamitwa le bogolo bja 1400 km². Lona le tlo tšhelela meetse a palomagareng ya tšhelelo ya dilitara (m³) tše dimillione tše 122,6 ka tlase ga maemo a tlwaelo. Letamo la bogolo bja go swara meetse a dimillione tša dilitara (m³) le tla kgonagatša koketšego ya dilitara tše e ka bago dimillione tše 47 m³ ka ngwaga. Še ke ge go akaretšwa kelelo ya meetse ka nako yeo ya ditekelo tša mathomo.

Tša temo ya dienywa (tše di phelago ka nošetšo) le dikgwebo tše di amanago le tšona

tša temo di nea batho mešomo. Dikgoba tša mešomo tše e lego tše nnyane ka palo di phegišana kudu. Bontšhi bja batho ga bo šome gomme bao ba nago le meloko dinaga makgoweng ba tshepile bona. Badudi ba metsana ye mentšhi ye e mabapi ga ba na phihlelelo ya meetse a a hlwekilwego. Bona ba tshepile meetse a a sego a hlweka gomme a šorofala ka mehla le malwetši a a ba hlasela. Godimo ga tšohle tše, tlhabologo ya setšhaba le ikonomi di gatellega ka baka la tša boeti tše di ithekgilego ka go ba gona –ga-meetse go a sego gona, ka lebaka la hloko ya dikabo tša meetse tše di se nago maatla.

KAKARETŠO: PROTŠEKE YA TLHABOLLO YA MEETŠE A NOKAKGOLO YA LETABA

Protšeke ya tlhabollo ya meetse a nokakgolo ya Letaba, ke kgato e kgolo ye tliilego ka ba Kgoro ya Merero ya Meetše le Kagodithokgwa go thekga leano la tlhabollo la Mmušo wa Profense ya Limpopo la wona la tlhabollo ya porofense. Protšeke ye e tloba le ditlamorago tše di botse le go raloka karolo ye e bohlokwa ikonoming ya selete le go fedišweng ga bohloki, se se tla kgonego ka:

- Go oketša meetse a a bolokegilego goya malapeng le diintastering.
- Go fokotša kiletšo ya tšhomišo ya meetse ye e bago kgafetša, sebaka le gona ka maatla.
- Go tlatlola letseno malapeng ka godira gore tlhokego ya mešomo e kaonafale.
- Go oketšega ga kgonagolo ya gore moruo wa naga o fitlhelle batho ka tshwanelo.

Dikago tša kabo ya meetse ditlo dira kgonagalo ya polokego ya lenaneo-tlhago la dinoka. Se se tla kgonagala ka go kaonafatša taolo ya dikago tša meetse. Tlhabollo ya Nokakgolo ya Letaba e akaretša dikarolo tša dikagwa le diponelo pele tše dingwe.

Dikgetho tše di sego tša methopo go dira meetse a mantšhi a hwetšagale

Kgoro e latedišiša maano a mangwe gore meetse a mpšhafale:

- **Pabalelo ya meetse le taolo ya nyakego, mmogo le go bušeletša tirišo ya meetse le tšhomišo gape.**

Se se tla dira gore tšhomišo ya meetse ka šedi eya oketšega gomme tšhomišo ya nakwana ya meetse mo nageng le yona e a kaonafala.

- **Methopo ya didiba tša ka gae**

Ge gobe go nyakišišwa mengwageng ya bo-masomesenyane le ditshekatshekong tše disa tšogo go dirwa, go hweditšwe gore meetse a gotšwa mobung ga se ona fela aka kgotsofatšago tlhokego ye e oketšegago ka metlha. Ona aka dirišwa ka malapeng –go nošetša dirapana, go tlatšwa le go apeya. Mo nageng tlhotlholetšo ya go šomiša meetse a ka godimo le a a ka fase ga mobu sa mmaletee e swanetše go gatellwa.

Koketšego ya didiba le dipetse le meetse e swanetše go gola. Go swanetše gwa gatellwa tlhweko ya meetse ka go hlapetša. Kgoro e tla fa maele go ba taolo bo tikologong ye.

- **Go hlagola dimela tše e sego tša tlhago**

Tikologo yeo lekgotla la tša meetše le dithokwa, le gare ka lenaneo la go hlagola dimela tše e sego tša Letaba gore meetše a kgone ata.

Tekolo ya Ikonomi ya Selete

Tshekatsheko ye, e tlo ela hloko gore phetogo, ye e tlogo latela go aga dikagwa lego phetagatša khwetšego ya meetse, e ama bjang ikonomi ya selete le kakaretšo kagare ga Afrika Borwa. Go tla lebelelwa intasteri yeo e šwanelwago ke go abelwa meetse ka bontšhi. Go tla lekolwa dipolelo tša ikonomi tše dika hlagago ka go abela Mozambiki go tšwa go Tlhabollo.

Taolo ya Tšhepedišo ka Moka

Kgoro e nyakišiša ka moo e ka laolago kabo ya meetse a go tšwa lenaneong la Letaba. Lenaneo le le akaretša matamo a Dap Naude, Ebenhaezen le la Tzaneen mmogo leo le akanywago laNwamazi le amangwe a manyenyane.

Tiragatšo ya pulelo ya meetse go tšwa mo lenaneong la Letaba e ya nyakišišwa. Go ya ka molao wa meetse wa Setšhaba, meetse a bolokwago ke ao a latago tlhoko ya batho le lenaneotlhago leo itšhetlegilego ka meetse go phela.

Dinyakišišo di tla akaretša tshekatsheko ya dika tša tšwaletšo ya meetse go tšohle lenaneong-noka leo lefepago magoro a šomišaga meetse ka go farologana le fao meetse a lobegago gona.

Nošetšo ya Maleba

Bašomiši ba meetse mo lenaneong-noka le, bogologolo bao ba holago ke letamo la Tzaneen, ba laetšwe go šomisa meetse ka go seketša ka mehla. Nakong ya bjale, kabelo ye e ileditšwe go fihla go diperesente tše 50 ka baka la komelelo

ya meetse ao a lego tlase go a o a šwanetšego. Taba e tliša kgatelelo tlhagišong ya dienywa le ikonomi ya batho seleteng se. Ba tsa temo ba thušwa ke thekenolotši yeo go yona ba beyeleditšego tšelete ye ntšhi. E bile ba thušwa le ke baloodi bao ba lefago kudu. Še ke gore ba kaonafetše tšhomišo ya meetse le dipolelo.

Go laola Mothopo wa Meetše

Go ya ka molao wa meetše a šetšhaba, meetše-peo ke karolo ya meetše yeo e beyetšwego tšhomišo ya batho le tšohle tše dilego lenaneo-tlhagong la meetše gore di phele. Kgoro ya merero ya meetše le kagodithokgwa e ile ya dira dinyakišišo ka ga meetše-peo a Nokakgolo ya Letaba ka 2006. Dipolelo tše nyaretšego dilaeditše dithokego tše bohlokwa. Dintlha tše ditlo tšeelwa šedi ge, gašekašekwa tšweletšo ya meetše le beakanywa šebopego šeteginiki sa projeke.

Dithulaganyo tša Dihlongwa

Go nale poneplopele ya gore Kgoro Ya Merero Ya Meetše Le Kagodithokgwa e tla ba mong wa dikarolo tša tšweletšo ya meetše tsa porojeke šeemo še, še tla boela sa lebedišišwa ge mafapha a mangwe ao akanywago, go etsa: Kontoro ya ditšweletšo tsa meetše a šetšhaba le kantoro ya taolo ya tsa tšheketšo ya meetše, a bopilwe ka morago ga pheto ya porojeke go tla lebelelwa gobela šetho šeo šetlogo laola tsa kabo ya meetše mo šeleteng še. Meetše ao a tlogo abelwa dipompi a tla ba ka tlaše ga taolo ya Makgotla-motše.

Komiti ya maemo agodimo yeo e tlogo šepedisa projeke e beilwe ke Kgoro Ya Merero Ya Meetše Le Kagodithokgwa. Yona ekaretša –mmušo wa porofentše ya Limpopo, Lekgotla toropo la sedika sa Mopani, makgotla-motše amangwe, baetapele ba šetšo, ba tsa tšhereletšo yatlhago, tsa temo le idašeteri ya tšona. Komiti ye e dira ditšhekatšheko tsa kgontišišo tše latelago le go gakagana le tše didirilwego.

Pušo ya Tirisano

Go dira ditshekatsheko ebile di diragatšwa ga porojeke ya diagwa ya bogolo bja mohuta wo, go nyaretša dikgoba tsa

mešomo, phetogo go seemo sa ikonomi ya batho, phethogo tšhomišong ya naga goba le menyetla e mengwe ya go hola šetšhaba.

Go swanetše go boledišana le bao ba bušago ba bangwe gore ba tšee karolo legore ba kgone gore ba dire dipeakanyo tšeo di akaretšago protšeke ye dithulaganyo le dipeakanyo tša bona tšeo di sa tlogo. Se se akaretša mebušo-selegae yeo e tla botšwago gore ba swanetše go akaretša tlhabollo ye, ge ba rulaganya mananeo a Tlhabollo-kakaretšo gore ba tle ba kgone go abelwa meetse ao a yago dipomping tša metseng ya bao ba bušago.

Bona, ka tšhomišano le Kgoro Ya Merero Ya Meetše Le Kagodithokgwa ba tla mohola wa go kgonthiše gore, mo tshepelong ya nako, ka moka doporojeke tšeo ditlogo tšwelela ka baka la go tšwetša pele porotšeke ye, di tla še phuhlame le gore bontšhi bja batho bo tla bona thušo go protšeke ye e šekašekwago ya go aga letamo le tše dingwe.

Go thuša Protšeke ya Tlhabollo ya Meetše a Nokakgolo ya Letaba

Diagwa di tla tšea tšhelete ya go feta dimilione tše R1500 tša diranta. Matlotlo a tla tšwa go dikgwebo tša thoko le gotšwa go lefapha la matlotlo.

Dikamano tša Boditšhabatšhaba

Kgoro Ya Merero Ya Meetše Le Kagodithokgwa e tla rerišana dinaga mabapi, go ya ka melao ye bušago ditšhaba-tšhaba.

Bokgoni bja Kobo ya Meetše Setšhabeng

Le ge porojeke ye e ka sa iše meetse setšhabeng ka go otloga, yona e tla oketša bontšhi bja meetse tikologong. Bao ba abago meetše, bjalo ka bo makgotla-motše, ba tla seemong še se kaone. Le dišego tša meetše di ka abelwa.

Letamo la Nwamitwa

Sethokgolo sa protšeke ke letamo leo le tlogo agiwa kua Nwamitwa magahlanong a nokakgolo ya Letaba le ya Nwamedzi. Lona le tla ba ka tlase ga makopano a

donoka ka thokong ya kelelo ya Nwamedzi. Lebota le akanywago le tloba bogodimo bja dimithara tše 36, le agiwa ka khonkhorite ka thoko ya noka moo go tlobago pulelo ya meetse le go ka dira gore a kgone goka fallela ka ntle ga lebota leo ge ale a mantši. Mathoko a tlo ageletšwa ka mabu. Tamo le, ka ge le kgona go swara meetse a dilitara tše dimilione tše 144 (Tzaneen dilitara tše 157,5) le tla kaonafatša seemo ka dilitara tše dimilione tše 47ka ngwaga.

Bogolo bja letamo mafelelong, bo tla ya ka dinyakišišo tša setegeniki le bja matlotlo go ya ka dintla tša dinyakišišo sa Lekgotla la tšhekatšheko. Letamo le tla agiwa gore go kgonagale dinyakwa tša kgonagatša peo-meetše Nokengkgolo ya Letaba, kudu ka tlhakoring la kellelo ya meetše.

Peakanyo ya tšela ya Tikologo

Tšela ya R529 le tše dingwe ditlo šuthišwa go kgonagatša kago ya letamo. Ditšhuthišo tša ditšela ditla dirwa ka tšhomišano le beng naga le ba taolo ya ditšela tša porofentše. Go tla tšewa šedi dikamego tša naga tšeo di nyakišišwego ke tekolo ya šeabe go tikologo.

Kgodišo ya leboto la Letamo la Tzaneen

Go bile le tšhišinyo ya gorotošwa ga lebota la letamo la Tzaneen go fihla go peo-meetse yadilitara tšeo di kabago dimilione tše 203. Še, še tla oketša kelelo ya meetše ka diporešente tše 6, gotloga go dilitara tše 60 milione goya go 64 milione ka ngwaga. Še bohlokwa kudu ke gore letamo le tlo šomišwa gore go be le phokotšego ya dikiletšo tša tšhomišo ya meetse ya kgafetša le kgalefo go balemi ba dienywa.

Methopo e Mengwe

Nyakišišo e tla dirwa ka ga diagwa tša go hola ka meetse a mantši, go swana le dipeipi, lefelo la go hlwekiša meetse le fao a pompiwago le šeketšwa. Dišego tša meetse di tla agwa go kgontšha ba taolo ya meetse go aba meetši go batho le dikgwebo. (Lebele seswantšho sa 5 mo mmapeng).

Dikagwa ka moka di tla kampelwa ka legora la tšhireletšo. Ditekanyo tša mafelelo di satlo dirwa, lege mafelo ago

pompa meetse le dišego di akanywa go kaba bogolo bja šeripa sa le patlalo la kgwele ya maoto. Tlhokego ya mohlakgase e tla nyakišišwa ke Eskom.

Kago

Go aga go tla tšea nako yeo ekabago beke tše 5 baagi ba tla ba aga tšeo di farologanego ka nako ye tee mafelong a farologaneng moo go tlo bago letamo le dipeipi. Baagi batla direlwa madulo kgaušwi le letamo goba ditoropo tša kagušwi. Dintlo, ditšela tša gohlokega, mohlagaše, tšhepidišo ya digweregwere bolahlelo bja tšhila, tša thušo ya-tšhoganetšo le b oitapološo, ditla rulaganywa.

Mafelo a tša kago a tla akaretša diofiši, ditšejana, meetše le mohlagaše, hlwekišo ya meetše a šomišitšwego, bolahlela tšhila, tša thušo-ya-tšhoganetšo, lefelo la tšhomišo ya tšeo dilego kotši, diphaphoši-tšhomelo, bohlapelo, bobeyo bja polokego bja dithuthupi le tša kgokagano-go swana le difoune.

Go tla ba le bobeyo le boabo bja dipeterole letše swanago natšo tša dišipidi. Go tla ba le bobeyo bja tša go aga.

Melete Yeo Go Epilwego Go Ntšha Diminirala

Lenaneo la tšhekatšheka le tla tšwela pele samale tee le kgopelo ya thota mabu meleteng yeo go epilwego diminirala le tše dingwe go yona. Tumelelo e swanetše go humanwa go ba kgoro ya Diepšwa le tšweletšwa tša oli mafelo ao melete e lego gona a tla tsebega go ntše go dirwa dinyakišišo. Beng mabu a balaletšwa go ka tliša tšhedimošo ya gore mabu le tšedingwe a ka hwetšwa kae.

Thulaganyo

Maikemišetšo ke gore letamo le lešwa le hole ka meetše ka ngwaga wa 2012 mme ka 2013 le tšweletše meetše ka botlalo, ge fela go ka hwetšwa tumelelo ya tikologong ya Letaba. Gore lenaneo-kago le dirwe ka nako, kago ya tše dingwe e swanetše go thoma ka 2009. Kgonagalo ya gore go dirwe dinyakišišo ka ga meetse go ka dirwa ka nako □ age a tlatša letama.

TEKOLO YA SEABE GO TIKOLOGO (EIA)

Naa Tekolo ya Seabe go tikologo ke eng?

Tshekatsheko ya kamego ya seemo sa tikologo [EIA] ke peakanyo ye botse ya thulaganyo ya šepheho. E bontšha bokgoni bjo lokišitšwego ga botše goba gampe ka bo nakwana dile disoba tsa senyenge gomme e tliše tharollo ya bothata pele dilo di šinyega go ya pele.

Di poelo tša tshekatsheko ya kamego ya seemo sa tikologo [EIA] etlo hlahle dinyakišišo tša setegeniki le tša matlotlo. Mohlala, lebota la letamo, le akantšwe gore le tla ba dimetara tše 36 go ya godimo, gape le kaba dimetara tše malwa go ya fase go lebeletšwe di poelo tša ka mego ya setšhaba yeo e tla tšweletšwago ka nako ya tshekatsheko. Tshekatsheko ya kamego ya seemo sa tikologo [EIA] e tšhwere ka tlase ga karolo 24[5] wa taolo ya tša tikologo, Molao wa 107 wa 1998.

Go tšea karolo ga setšhaba ke kgatho ye bohlokwa ya tekolo ya kamego ya seemo tikologo. Maikemišetšo a [EIA] ke go thuša ba tšea karolo gore ba holege porojeke ye, gape le go fahlela ka dipelo tša tekolo ya seabe go tokologo. Tshekatsheko e tšweletša thulaganyo ya tikologo yeo etla tlemago Kgoro ya Merero ya Meetše le Kagodithokgwa go ya ka molao gammogo le bo radikonteraka ba bona.

Go swanetšwe go e le liloko gore ditherišano le beng mabu ka tša tefo ya naga ya bona ga se mošomo wa tekolo ya seemo. Mošomo wa ditherišano le beng mabu o tla dirwa ke Kgoro ya Merero ya Meetše le Kagodithokgwa.

Tekolo ya seemo e tla thekga ditherišano tšeo ditšweletšego poledišanong ya lefapa la meetse le beng mabu. Lenaneo la therišano le setšhaba le dirilwe gore le tšweletše diitha tše di nyakegago go I&AP's ka tsela ya maleba go thuša bona gore:

- Tliša ditaba tša dingongorego le go tliša ditšhišinyo tša dikholego tša boikgethelo;
- Go ba le seabe seabeng go tsebo ya gae;
- Netefatša gore ditaba tša bona di swerwe le go le go amogelwa ke dinyakišišo tša setegeniki;
- Fa tshwayatshwayo ka ga dikhwetšo le seabe sa tekolo.

BOTLHOKWA BJA TEKOLU YA SEABE TIKOLOGONG

Ka ntle ga dinyakišišo tša ditsbi tlakaleng la 4, go tla hlokomedišišwa tše di latelago:

- Ntlhakgolo yeo molao-tlhahlo wa Afrika Borwa wa meetše le molao wa meetše wa šetšhaba di itšetlegilego go yona ke go šefe le go meetše ka leka gore gobe tekatekanyo go kakanyo tša ikonomi, botho lenaneo –tlhago;
- Dintlathulaganyo tšeo ditšweletšego khomišining ya matamo ya lefaše;
- Go gopolela kamego ya dinagagwerano eg. Kamego ya Mozambiki;
- Ma-ano ao a gahlantšwego-ona ke: Ma-ano a tlhahlo a kopantšwego, ma-ano a tlhabollo ya ikonomi ya porofentše le tlhahlo ya tšhomišano magareng ga mafapha a farologanego a mmušo le dikgwebo tša poraebete;
- Go šetša tšeo di amegago ke lelong ya meetše. Gagolo mabapi le pharologano ya tša tlhago, boeti le tša ikonomi ya šerapa sa šetšhaba sa Kruger National Park;
- Dinyakwa tša molao tša Afrika Borwa, -Gagolo: Molao wa taolo ya tša tikologo wa 1998; Molao wa tšhereletšo ya tlhago, wa 1989; Molao wa meetše a šetšhaba wa 1998 le molao wa Diepšwa le Ditšweletšwa tša oli wa tlhabollo, wa 2000; mmogo le ditumellano, dikwano le dikwišišano tša ditšhabatšhaba;
- Maikarabelo a bapi le tšepidišo-ditaba ya Dinaga tšeo di sa tlhabologago tša Afrika [SADC] ka kabagano ya mananeo a tšhepidišo ya meetše le lenaneo le lešwa leo letlogo šieniwa ke naga tša SADC;
- Mafelo bohwa go akaretša le moo go rafiwago didirišwa le dilo tša kgale, mabitla le a tša setšo;
- Tekolo ya Seabe go Tikologo etla tšea šedi ye e hlokegago go kamoka tšeo di bolelwago letlaleng la bobedi (2). Dinyakišišo ga nyakege goya ka melawana ya Kgoro ya taolo ya Tikologo eupša di hlahlile Tekolo ya Seabe go Tikologo ya kamego ya tikologo ka ga ditsela tšeo farologanego ba ka dilatelago le go kgona go se aroge go tshekatsheko. Se se tla kgonthišiša gore Tekolo ya Seabe go Tikologo e latedišiša boteng bja protšeke ya Letaba.

Tshekatsheko Ka Bokopana

Kgoro ya Meetse le Kagodithokgwa, mmušo wa porofente ya Limpopo, balaodi ba bangwe, ditsebi tša tikologo le tše dingwe le batšeakarolo ba bangwe batla šoma mmogo lenaneong le. Lenaneo le akaretša:

- Ditherišano ka bonako le batšea-karolo ba farologanego beng naga le badudi ba dinaga mabapi le tsela ya diphaephe;
- Dikgologano tša setegeniki le ditsebi tša mo tikologong le nagakgauswi;
- Kgolagano le mebušo ya profense le ya selegae mabapi le ma-ano a gohlagantšwego a tlhabollo ya profense;
- Ditekolo tše farologanego ka ditsebi nakong ya tšhekotšheko ya kamego ya tikologo, go lebelela kamego ye botše goba e ka bagempe;
- Balaodi le batšeakarolo ba šwanetše go fela ba ntšha maikutlo kगतong engwe le engwe e fetšwago;
- Go tšea sephetho ke balaodi le baetapele.

DIKGATO TŠA TEKOLU

Tekolo e tšea dikgato goya le tlhalošo ye e latelago. Thulaganyo ya nakwana ya tshekatsheko ya projeke ya Nokagolo ya Letaba e laeditšwe.

Karolo ya Dikgato goya kaga nako

Julae 2007

- Kopano le balaodi go kwana ka lenane le dinyakwa tša tekolo;
- Go phatlalatša ga tokomane ye ya tšebišo ka lemorago [šeemo] le go laletša ba botšeakarolo go tekolo bathong ba fetago 1000 [sekete] mo tikologo ya projeke le go feta;
- Papatšo dikuranteng tša kgole le kgauswi go bontha monyetla wa go tšea karolo.

Julae le mathomong a Agostose 2007

- Dikopano le bao ba ka bego bana le ditletlebo –kopano le baemedi ba bona;
- Dikopano le badudi ba tikologo ka bophara ka tirišano le baetapele ba setšo, baetapele ba badudi le ba lekgotla ba meetse;
- Lengwalo la go tšebiša ka tšwelopele le swanetše go phatlalatša. Le ditšebišo ka goba gona ga temošo ya nakwana ya thulaganyo; ditletlebo le tšebišo ya phetolo.

Setemere le Oktoboro 2007

- Phatlalatšo ya Pego ya Bogomo bja Šethalwa, go akaretšwa Pego ya Ditaba tše amegago le ya Phetolo, go tla go fiwa tšhwayotšhwayo;
- Go bitša dikopano tša Šetšhaba le tša mang le mang ka Tzaneen le lefelo le lengwe lefelong la protšeke;
- Go hwetša tshwayotshwayoka ga Pego ya Bogomo bja Sethawa.

Nofemere 2007

- Go iša ga lengwalo la tšebišo ka ga peakanyo ya dikgato goya kanako. Le ngwalo le swanetše go akaretša ditletlebo ka ga tekolo go kgoro ya tša tikologo le boeti;
- Phatlalatšo ya tšebišo ya mafelelo;
- Lengwalo la kgatelopele go batšeakarolo.

Kgato Ya Tekolo Ya Nyakišišo Ya Kamego Ya Tikologo (EIA)

Janeware 2008

- Dikopano leboa bego ngongorega gape le badudi mola dinyakišišo tša ditšibi di tšhwela pele;
- Dikopano le baetapele gape;
- Dinyakišišo tša ditsebi di lebedišiša dipolelo tša thulaganyo goya ka nako ditletlebo tša batšeakarolo;
- Batšeakarolo ba begelwa ka kgatelopele.

Matšhe 2008

- Tlhopišo ya pego ya nakwana ya kamego ya tikologo ya nakwana ye e laetšago kamego ye botše le ye mpe le dikgato tša go fokotša kamego ye mpe le dikgato tša go fokotša kamego ye mpe le go kaonafatša ye botše;
- Go phatlalatša goba gona ga pego ya nakwana ya kamego ya tikologo dikuranteng tše kgethelwego kgauswi le tikologo;
- Phatlalatšo pego ya nakwana ya kamego ya tikologo yeo akaretšago pego ka ditletlebo le diphetolo tša tšona gore go ntšhwe maikutlo.

Aporele le Mei 2008

- Dikopano tšeo di akaretšago bohle, le tša go se iletše kua Tzaneen, le lefelong le lengwe dinageng mabapi le projeke go bega ka dipolelo tša Tekolo ya Seabe go Tikologo [EIA] go kwa maikutlo a batšea karolo.

Kgato Ya Sephetho

Julae le Agostose 2009

- Go feleletša pego ya Tekolo ya Seabe go Tikologo go ya ka maikutlo a amogetšwego, go iša go Kgoro ya Tokologo le Boeti;

Oktoboro 2008

- Ka morago ga amogela tumelelo ya tikologo ya projeke e lego lengwalo la go tšea sephetho [ROC] batšeakarolo ba swanetše go tšebišwa ka sephetho le ka moo ba ka ipelaetšago kgahlanong le sephetho seo.